

УДК 341.3+355.24

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-2\(44\)-1252-1262](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-2(44)-1252-1262)

Ястремська Наталя Миколаївна кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін, Криворізький навчально-науковий інститут Донецького державного університету внутрішніх справ, вул. Степана Тильги, 21, м. Кривий Ріг, <https://orcid.org/0000-0002-4867-9652>

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА ВОЄННИЙ СТАН: ОБМЕЖЕННЯ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ДЕРЖАВ

Анотація. Поточний збройний конфлікт в Україні продемонстрував недовіру норм міжнародного гуманітарного права у сучасних умовах. Порушення цих норм з боку російської федерації характеризуються надзвичайним масштабом та жорстокістю. Методи та засоби війни, що застосовує російська федерація на території України, є забороненими, а насильство над цивільним населенням, жінками та дітьми – нічим не виправданим. Міжнародне гуманітарне право не сприяє значному покращенню ситуації та потребує оновлення у відповідності до характеру сучасних збройних протистоянь. Метою роботи є визначення поточного положення України щодо забезпечення дотримання норм міжнародного гуманітарного права та виявлення ключових проблем у цій сфері. В дослідженні було використано методи аналізу та синтезу, контент-аналіз та формально-юридичний метод. В результаті проведеного дослідження було розкрито сутність міжнародного гуманітарного права в умовах збройних конфліктів. Наведено основні документи, у яких містяться основоположні норми міжнародного гуманітарного права, зокрема, це Женевські та Гаазькі конвенції. Охарактеризовано масштаби та форми російського свавілля на території України. Зауважено найбільш серйозні злочини, що були скоєні російською федерацією всупереч нормам міжнародного права. Виявлено ключові проблеми, які пояснюються недовірою норм міжнародного гуманітарного права у ході сучасних збройних конфліктів, зокрема – гібридної війни. Надано визначення гібридної війни та окреслено причини недовіри норм міжнародного гуманітарного права у її умовах. Охарактеризовано напрями імплементації міжнародного гуманітарного права у національну законодавчу базу України та окреслено напрями подальшого наукового пошуку. Практична цінність дослідження полягає в огляді поточного стану щодо порушення норм міжнародного гуманітарного права з боку російської федерації в Україні, а також можливих напрямів для імплементації міжнародного гуманітарного права у національну законодавчу базу України.

Ключові слова: міжнародне гуманітарне право, збройний конфлікт, воєнний стан, Женевські конвенції, порушення норм

Yastremska Natalia Mykolaivna PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of State and Legal Disciplines, Kryvyi Rih Educational and Scientific Institute of Donetsk State University of Internal Affairs, S. Tilgyi St., 21, Kryvyi Rih, <https://orcid.org/0000-0002-4867-9652>

INTERNATIONAL LAW AND MARTIAL LAW: LIMITATIONS AND OBLIGATIONS OF STATES

Abstract. The current armed conflict in Ukraine has demonstrated the ineffectiveness of the norms of international humanitarian law in modern conditions. Violations of these norms by the Russian Federation are characterized by extreme scale and brutality. The methods and means of war used by the Russian Federation on the territory of Ukraine are prohibited, and the violence against the civilian population, women and children is not justified. International humanitarian law does not contribute significantly to improving the situation and needs to be updated in accordance with the nature of modern armed conflicts. The purpose of the work is to determine the current position of Ukraine regarding compliance with the norms of international humanitarian law and to identify key problems in this area. The research used the methods of analysis and synthesis, content analysis and formal legal method. As a result of the conducted research, the essence of international humanitarian law in the conditions of armed conflicts was revealed. The main documents containing the fundamental norms of international humanitarian law are given, in particular, these are the Geneva and Hague Conventions. The scope and forms of Russian arbitrariness on the territory of Ukraine were characterized. The most serious crimes committed by the Russian Federation in violation of the norms of the Geneva and Hague Conventions were noted. The key problems that explain the ineffectiveness of the norms of international humanitarian law in the course of modern armed conflicts, in particular - hybrid war, have been identified. The definition of a hybrid war is given and the reasons for the ineffectiveness of the norms of international humanitarian law in its conditions are outlined. The directions of implementation of international humanitarian law into the national legislative base of Ukraine are characterized and the directions of further scientific research are outlined. The practical value of the study lies in the overview of the current state of violations of international humanitarian law by the Russian Federation in Ukraine, as well as possible directions for the implementation of international humanitarian law in the national legislative framework of Ukraine.

Keywords: international humanitarian law, armed conflict, martial law, Geneva Conventions, violation of norms

Постановка проблеми. Широкомасштабне вторгнення російської федерації в Україну продемонструвало крихкість системи міжнародного права та відсутність дієвих механізмів контролю та примусу. Свавільля російської федерації на українській території та порушення нею численних норм міжнародних конвенцій вказує на безкарність цих злочинних дій, яка, в свою чергу, породжує нові злочини. Система міжнародного гуманітарного права та участь міжнародних партнерів на сучасному етапі є недостатньою, адже ніщо не вказує на те, що кількість та масштаб злочинів російської федерації на території України скорочується. У якості основної проблеми застосування міжнародного гуманітарного права у багатьох наукових роботах визначено застарілість цих норм та їхня невідповідність в умовах гібридної війни. З огляду на нехтування російською федерацією обмежень щодо методів та засобів війни, застосування насильства, важливим завданням для покращення норм міжнародного права постає розробка механізмів контролю та примусу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Війна в Україні та численні порушення прав людини з боку російської федерації актуалізують проблему забезпечення дотримання норм міжнародного гуманітарного права, зокрема, щодо захисту жертв війни. А. В. Замрига визначає міжнародне гуманітарне право як ефективний інструмент для забезпечення безпеки громадян та поваги до них в умовах воєнного конфлікту. Водночас, дослідником зауважено, що в деяких аспектах міжнародне гуманітарне право «має свою проблематику». Передусім, проблеми міжнародного гуманітарного права концентруються навколо невідповідності його норм сучасним реаліям. Конкретизуючи це твердження, дослідником зазначено, що міжнародне гуманітарне право має обмежені можливості стосовно його дії в умовах гібридної війни, яким по своїй природі є російсько-український конфлікт. Міжнародне гуманітарне право не містить визначення поняття «гібридна війна», що ускладнює правозастосування в умовах подібних конфліктів [1].

О. М. Царенко, Б. М. Тична та Т. Ю. Федчук зауважують, що війна в Україні є гібридною, але не зважаючи на це, міжнародне гуманітарне право не втратило своєї значущості, адже має на меті мінімізацію страждань людей, що є найважливішою задачею і в умовах гібридних конфліктів. Згідно з чинними нормами міжнародного гуманітарного права, можна, по-перше, впевнено казати про злочинність дій російської федерації, а по-друге, що політика окремих суб'єктів міжнародного права ігнорує дії міжнародного гуманітарного права. Вчені ставлять важливе питання, яким чином можливо підвищити ефективність норм міжнародного гуманітарного права з метою здійснення

впливу на російську федерацію, яка постає стороною конфлікту та порушує безліч таких норм [2].

С. В. Волошин та М. М. Коба наголошують на необхідності дотримання прав людини та її основних свобод в умовах будь-якого конфлікту. Дослідники посилаються на відповідні міжнародні конвенції та зазначають, що виконання норм, які містяться у цих документах, можна досягти лише за належного рівня міжнародного співробітництва [3].

Ю. Ю. Боброва жорстко критикує сучасне міжнародне гуманітарне право та діяльність міжнародних безпекових організацій, таких, як ООН та ОБСЄ. Окрім того, вчена зауважує, що Міжнародний Комітет Червоного Хреста дискредитував себе під час російсько-української війни, продемонструвавши проросійську позицію. Дослідниця зазначає, що криза міжнародного гуманітарного права пов'язана із відсутністю ефективних механізмів, які могли би забезпечити захист України в умовах російської агресії. Науковцем наголошено на втраті актуальності норм міжнародного права з плином часу через зміну характеру сучасних збройних протистоянь між країнами [4].

Проведений літературний огляд дозволяє засвідчити, що міжнародне гуманітарне право, хоча і не втратило свого значення у воєнних конфліктах, у ситуації із російсько-українським конфліктом відіграє незначну роль. Російська федерація не виконує встановлені таким правом норми, трактує його на свій розсуд та нехтує як міжнародними домовленостями, так і будь-якими моральними нормами. Отже, огляд поточного стану щодо порушення норм міжнародного права російською федерацією в Україні, а також виявлення напрямів його оптимізації, що представлені у даній статті, є не лише актуальними, а й спонукають до термінових дій.

Мета статті полягає у визначенні поточного положення України щодо забезпечення дотримання норм міжнародного гуманітарного права та виявлення ключових проблем у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Вивчення міжнародного права стосовно обмежень та обов'язків держав в умовах дії воєнного стану, передусім, посилається на дослідження аспектів міжнародного гуманітарного права. Воно являє собою сукупність правових норм, що застосовуються у ході воєнного протистояння та, фактично, віддзеркалює універсальні норми моралі. У ході збройного конфлікту застосовуються як норми міжнародного гуманітарного права, так і права людини. У мирний час норми міжнародного гуманітарного права не застосовуються, адже їх основною метою є захист жертв війни. Право на захист мають окремі групи громадян – діти, жінки, військовополонені, поранені та цивільні особи. Міжнародне гуманітарне право складається з численних норм, основні з яких закріплені у Гаазьких (1899 року та 1907 року) та чотирьох Женевських конвенціях 1949 року [5].

Відповідно до Женевських конвенцій та додаткових протоколів до них, жертвами війни або особами, що перебувають під особливим захистом, є медичний та духовний персонал, військовополонені, цивільне населення та будь-які затримані особи [2]. Загальне уявлення про основні права, що містяться у Женевських конвенціях, можливо отримати зі спільної для усіх чотирьох документів статті 3. Ця стаття закріплює права людини, які не підлягають обмеженню:

- право на життя;
- заборона катувань та приниження людської гідності;
- заборона утримання в неволі;
- свобода совісті, думки та релігії;
- справедливий суд [5].

Міжнародне гуманітарне право є засобом, що змушує держави дотримуватися певних норм поведінки в умовах воєнного конфлікту [2]. Конкретизуючи його призначення слід зауважити, що ця галузь міжнародного права спрямована на обмеження застосування насильства в умовах воєнних дій, зокрема, засобів і методів ведення війни, через наступні принципи:

- ненасильство відносно осіб, що не беруть або припинили брати пряму участь у збройному протистоянні;
- обмеження вчинення насильства лише тим обсягом, який є необхідним для досягнення мети конфлікту, а саме – послаблення військового потенціалу супротивника [1].

Водночас, засоби міжнародного гуманітарного права є найбільш дієвими лише в тому випадку, коли усі сторони конфлікту їх дотримуються. Окрім того, сучасні засоби та методи ведення війни суттєво трансформувалися з плином часу, що вимагає відповідних змін у міжнародному гуманітарному праві для підвищення його ефективності. Ці обмеження найбільш яскраво проявляються на прикладі російсько-української війни, яка за своєю природою є гібридною.

О. М. Царенко, Б. М. Тична та Т. Ю. Федчук визначають, що гібридна війна передбачає поєднання воєнних, економічних, екологічних засобів впливу та застосування інформаційного простору як одного з основних методів ведення війни [2]. За визначенням А. В. Замриги, гібридна війна полягає у застосуванні різного роду воєнних та невоєнних дій та засобів впливу на супротивника, зокрема, мілітарні та квазімілітарні, інформаційні, дипломатичні, економічні засоби тощо [1]. Кейс України наочно демонструє, як усі ці засоби були вжиті та продовжують застосовуватися російською федерацією для руйнування військової та політичної системи України. Шляхом застосування таких засобів держава-агресор прагне досягти власних стратегічних цілей. Особливої уваги потребують постійні та кричущі порушення норм міжнародного гуманітарного права з боку російської федерації. Зокрема,

окупанти нехтують нормами, встановленими у Женевських та Гаазьких конвенціях стосовно захисту цивільних осіб у ході збройного конфлікту та в умовах окупації.

Засоби й методи ведення війни, які використовує російська федерація, дозволяють засвідчити застарілість нормативно-правових актів міжнародного гуманітарного права. Відповідно, вони не можуть належним чином регулювати сучасні збройні конфлікти. Передусім, це погрожує складнощами у процесі притягнення винних у воєнних злочинах до відповідальності. З цього можна засвідчити, що норми міжнародного гуманітарного права потребують оновлення з метою здійснення належного впливу на державу-агресора. Наразі становище російської федерації характеризується невизначеністю через недотримання норм міжнародного гуманітарного права. Ця держава вийшла з ряду міжнародних організацій, і не може більше чинити в їхніх межах прямий вплив або тиск. Російська федерація також денонсувала міжнародні договори стосовно захисту прав людини в умовах збройного конфлікту. При цьому інформаційна політика країни-агресора невпинно генерує виправдання для своїх злочинів, поширюючи дезінформацію та маніпуляції як в межах власної території, так і намагаючись впливати на інші країни. Так, російська федерація використовувала для визначення своєї агресії відносно України, яка розгорнулася у повномасштабне вторгнення, термін «спеціальна воєнна операція». Відповідно, українські військовополонені у риторичі російської федерації є «особами, які протидіють спеціальній воєнній операції». Цей підхід застосовано для того, щоб на військовополонених не поширювалися гарантії їхнього правового статусу. Такий підхід держава-агресор вживає не лише до військовополонених, а й до цивільних осіб, що були затримані на окупованих територіях [2].

Серед інших порушень з боку російської федерації варто відзначити обстріли цивільної інфраструктури України, масові розстріли на окупованих територіях, примушення громадян України служити у російській армії. Особливо обурливими є вбивства та катування цивільних людей, сексуальне насильство над жінками та дітьми. Окупанти блокують доступ до води, харчових припасів, ліків, гуманітарної допомоги, залишають мешканців без електроенергії та зв'язку. Особливої уваги потребує застосування загарбниками забороненої зброї, у тому числі касетних снарядів. Методи російської федерації у війні на території України без вагань можна визначити як терористичні. Звірства та гуманітарні катастрофи, вчинені окупантами у таких містах, як Буча, Ірпінь, Гостомель, Маріуполь та інші, відомі на весь світ і не мають виправдання [1]. У Заяві Верховної Ради України «Про вчинення Російською федерацією геноциду в Україні» йдеться про скоєння військових злочинів у містах Буча, Ірпінь та ін., яке не було нічим виправдане або

необхідне, тож ці дії порушили статті Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Звинувачення, висунуті Україною, стосувалися знищення цивільних об'єктів та об'єктів, що користуються особливим захистом, зокрема, школи, дитячі садки та лікарні, фізичного та психологічного насильства над представниками державних та місцевих органів влади та інших організацій, насильницького переміщення дітей на територію держави агресора тощо [6].

Позитивні зрушення у сфері забезпечення норм міжнародного гуманітарного права можливі через підтримку міжнародних партнерів, покращення міжнародно-правових механізмів притягнення винних до відповідальності. Міжнародна підтримка України не є опцією, вона є обов'язком держав, які прагнуть загальносвітового добробуту та безпеки. Це безпека не лише для України, а і для власних територій інших країн, бо імперські наміри російської федерації цілком імовірно можуть поширитися і на інші держави. Важливе значення має документування правопорушень та збереження доказів, зокрема, моніторингові місії ООН та Європейської Ради. До того ж, необхідним є оновлення законодавчої бази України та приведення її у відповідність до міжнародних норм. Ключові нормативні документи, що діють в умовах воєнного стану, наведено на рисунку 1.

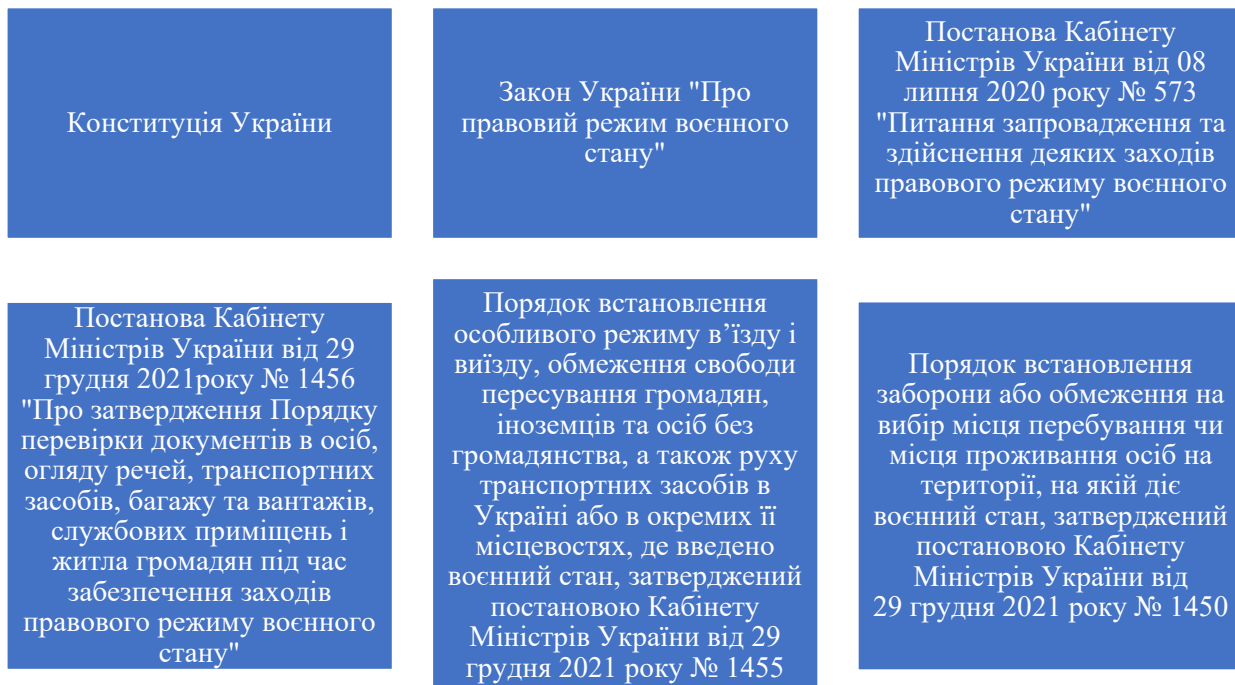

Рис. 1. Нормативна база України стосовно правового режиму воєнного стану

Джерело: узагальнено автором [7; 8; 9; 10; 11; 12].

Ю. Ю. Боброва зауважує, що національне законодавство, як і норми міжнародного гуманітарного права, виявилось невідповідним до правових проблем, пов'язаних зі збройною агресією з боку російської федерації. На думку дослідниці, вдосконалення української законодавчої бази потребує наступних дій:

- імплементація норм міжнародного гуманітарного права в українське законодавство з урахуванням досвіду, що отриманий у ході поточного конфлікту;
- створення правового механізму фіксування злочинів та притягнення винних до відповідальності;
- розроблення пропозицій стосовно відшкодування заподіяної російською федерацією шкоди;
- внесення змін до низки чинних законодавчих актів з урахуванням міжнародних стандартів;
- оптимізація діяльності органів державної влади;
- покращення концепції системи правової освіти в Україні з урахуванням отриманого в ході конфлікту досвіду [4].

Окремо варто відзначити доцільність проведення ефективної інформаційної політики, особливо на міжнародному рівні. Хоча цей захід не має прямого відношення до правової сфери, це дозволить поширювати свідчення страшних злочинів російської федерації серед світової спільноти та громадянських організацій, що сприятиме посиленню підтримки України. Також, це ще раз нагадуватиме, що проблему не вирішено, вона залишається, та якщо вчасно не зупинити країну-терориста, ця проблема може торкнутися інших країн, бо безкарність породжує нові злочини.

Висновки. Досвід війни в Україні засвідчує невідповідність норм міжнародного гуманітарного права та їхню невідповідність сучасним реаліям. На сьогоднішній день не існує дієвих механізмів притягнення до відповідальності держави, яка не виконує міжнародні норми, зокрема, норми Женевських та Гаазьких конвенцій. Також відсутній механізм контролю за дотриманням таких норм, а участь світової спільноти є недостатньою для протидії державі-агресору. Тому розвиток механізмів міжнародного контролю та примусу, оновлення положень, що закріплені міжнародним гуманітарним правом, є першочерговим завданням світових урядів. В свою чергу, завданням України є адаптація та узгодження національного законодавства із міжнародними стандартами, документування злочинів та здійснення усіх необхідних і можливих дій для захисту прав своїх громадян у боротьбі з окупантами. Подальший науковий пошук варто зосередити на більш глибокому аналізі української законодавчої бази та розробці конкретних рекомендацій для імплементації норм міжнародного права. При цьому необхідно враховувати,

що самі норми міжнародного права мають бути актуалізовані та враховувати досвід досліджуваного конфлікту.

Література:

1. Замрига А. В. Застосування міжнародного гуманітарного права в умовах збройної агресії російської федерації проти України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2022. № 6. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-6-01-04> (дата звернення: 19.02.2024).
2. Царенко О. М., Тична Б. М., Федчук Т. Ю. Порушення норм міжнародного гуманітарного права в умовах російської збройної агресії. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 607–611. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.94> (дата звернення: 19.02.2024).
3. Волошин С. В., Коба, М. М. Захист прав людини на тимчасово окупованих територіях України згідно Міжнародних Конвенцій. *Механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції* : матеріали науково-практичної конференції, м. Полтава, 16-17 червня 2023р. / Одеса: Видавництво «Молодий вчений», 2023. С. 5–10. URL: <https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/catalog/view/39/753/1576-1> (дата звернення: 19.02.2024).
4. Боброва Ю. Ю. До питання необхідності імплементації норм міжнародного гуманітарного права в національне законодавство. *Міжгалузеві диспути: динаміка та розвиток сучасних наукових досліджень* : матеріали III Міжнародної наукової конференції, м. Хмельницький, 27 січня 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця : Європейська наукова платформа, 2023. С. 143–145. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/57557/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%20%20.pdf> (дата звернення: 19.02.2024).
5. Леонтєва А., Предместніков О. Міжнародні стандарти захисту прав людини в умовах війни. *Теоретичне та практичне застосування результатів сучасної науки* : IV Міжнародна студентська наукова конференція, м. Одеса, 7 квітня 2023 р. С. 64–66. Одеса, 2023. URL: <https://archive.liga.science/index.php/conference-proceedings/article/view/307> (дата звернення: 19.02.2024).
6. Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні : Заява Верховної Ради України від 14.04.2022 № 2188-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2188-20#Text> (дата звернення: 19.02.2024).
7. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 19.02.2024).
8. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 19.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 19.02.2024).
9. Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.07.2020 № 573 : станом на 14.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.02.2024).
10. Про затвердження Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.02.2024).

11. Про затвердження Порядку встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1455 : станом на 23.09.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1455-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.02.2024).

12. Про затвердження Порядку встановлення заборони або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1450. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1450-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.02.2024).

References:

1. Zamryha, A. V. (2022). Zastosuvannia mizhnarodnoho humanitarnoho prava v umovakh zbroinoi ahresii rosiiskoi federatsii proty Ukrainy [Application of international humanitarian law in the conditions of armed aggression of the Russian Federation against Ukraine]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Seriya: pravo, publichne upravlinnia ta administruvannia – Problems of Modern Transformations. Series: Law, Public Management and Administration*, (6). <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-6-01-04> [in Ukrainian].

2. Tsarenko, O. M., Tychna, B. M., & Fedchuk, T. Yu. (2023). Porushennia norm mizhnarodnoho humanitarnoho prava v umovakh rosiiskoi zbroinoi ahresii [Violation of norms of international humanitarian law in the conditions of Russian armed aggression]. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo – Analytical and Comparative Jurisprudence*, (4), 607–611. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.94> [in Ukrainian].

3. Voloshyn, S. V., & Koba, M. M. (2023). Zakhyst prav liudyny na tymchasovo okupovanykh terytoriiakh Ukrainy zghidno Mizhnarodnykh Konventsii [Protection of human rights in the temporarily occupied territories of Ukraine in accordance with International Conventions]. In *Materialy naukovopraktychnoi konferentsii «Mekhanizmy zabezpechennia rozvytku derzhavy ta prava v umovakh yevrointehratsii»* [Materials of the scientific and practical conference "Mechanisms for ensuring the development of the state and law in the conditions of European integration"] (pp. 5–10). Odesa: Vydavnytstvo «Molodyi vchenyi». <https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/catalog/view/39/753/1576-1> [in Ukrainian].

4. Bobrova, Yu. Yu. (2023). Do pytannia neobkhidnosti implementatsii norm mizhnarodnoho humanitarnoho prava v natsionalne zakonodavstvo [On the issue of the need to implement norms of international humanitarian law into national legislation]. In *Materialy III Mizhnarodnoi naukovoi konferentsii «Mizhhaluzevi dysputy: dynamika ta rozvytok suchasnykh naukovykh doslidzhen»* [Materials of the III International Scientific Conference "Interdisciplinary Disputes: Dynamics and Development of Modern Scientific Research"] (pp. 143–145). Vinnytsia: Yevropeiska naukova platforma. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/57557/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%204%20.pdf> [in Ukrainian].

5. Leontieva, A., & Predmestnikov, O. (2023). Mizhnarodni standarty zakhystu prav liudyny v umovakh viiny [International standards for the protection of human rights in conditions of war]. In *IV Mizhnarodna studentska naukova konferentsiia «Teoretychne ta praktychne zastosuvannia rezultativ suchasnoi nauky»* [IV International Student Scientific Conference "Theoretical and Practical Application of the Results of Modern Science"] (pp. 64–66). Odesa. <https://archive.liga.science/index.php/conference-proceedings/article/view/307> [in Ukrainian].

6. Zaiava Verkhovnoi Rady Ukrainy Pro vchynennia Rosiiskoiu Federatsiieiu henotsydu v Ukraini [Statement of the Verkhovna Rada of Ukraine On the Russian Federation committing genocide in Ukraine], № 2188-IX. (2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2188-20#Text> [in Ukrainian].

7. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine], No. 254к/96-ВР. (1996). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

8. Zakon Ukrainy "Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu" [The Law of Ukraine "On the Legal Regime of Martial Law"], No. 389-VIII. (2015). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

9. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pytannia zaprovadzhennia ta zdiisnennia deiakykh zakhodiv pravovoho rezhymu voiennoho stanu" [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On the Introduction and Implementation of Certain Measures of the Legal Regime of Martial Law"], No. 573. (2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-%D0%BF#Text>

10. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro zatverdzhennia Poriadku perevirky dokumentiv v osib, ohliadu rechei, transportnykh zasobiv, bahazhu ta vantazhiv, sluzhbovykh prymishchen i zhytla hromadian pid chas zabezpechennia zakhodiv pravovoho rezhymu voiennoho stanu" [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Procedure for Checking Documents of Individuals, Inspection of Items, Vehicles, Baggage, and Cargo, Official Premises, and Citizens' Housing during the Implementation of Measures of the Legal Regime of Martial Law"], No. 1456. (2021). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-%D0%BF#Text>

11. Pereklady na anhliisku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro zatverdzhennia Poriadku vstanovlennia osoblyvoho rezhymu vizdu i vyizdu, obmezhenia svobody peresuvannia hromadian, inozemtsiv ta osib bez hromadianstva, a takozh rukhu transportnykh zasobiv v Ukraini abo v okremykh yii mistsevostiakh, de vvedeno voiennyi stan" [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Procedure for Establishing a Special Regime of Entry and Exit, Restriction of Freedom of Movement of Citizens, Foreigners, and Stateless Persons, as well as Movement of Vehicles in Ukraine or in Certain Areas where Martial Law is Introduced"], No. 1455. (2021). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1455-2021-%D0%BF#Text>

12. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro zatverdzhennia Poriadku vstanovlennia zaborony abo obmezhenia na vybir mistsia перебування chy mistsia prozhyvannia osib na terytorii, na yakii diie voiennyi stan" [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Procedure for Establishing Prohibition or Restriction on the Choice of Place of Residence or Stay of Persons in the Territory where Martial Law is in Effect"], No. 1450. (2021). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1450-2021-%D0%BF#Text>